

Årsrapport over militære disiplinær- og straffesaker i 2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning ved generaladvokaten	3
2	Antall refselsler og antall straffesaker	5
2.1	Disiplinærsaker	5
2.1.1	Generelt om generaladvokatens rolle	5
2.1.2	Kontroll av refselsesordrer	5
2.1.3	Refselseshyppighet	6
2.2	Straffesaker	11
3	Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2021	13
3.1	Forseelsenes art	13
3.2	Fravær	14
3.3	Alkohol	14
3.4	Våpen og ammunisjon	15
3.5	Den militære underordning	16
3.6	Militære tjenesteplikter	16
3.7	Straffeloven og militær skikk og orden	17
4	Refselsesmidlene	19
5	Klagesaker	20
6	Oppsummering	21

1 Innledning ved generaladvokaten

Generaladvokatembetet består av generaladvokaten og krigsadvokatene. Embetet utfører oppgaver tillagt påtalemyndigheten som angår brudd på militær straffelov, rådgir militære sjefer i disiplinærsaker og deltar aktivt i faglig arbeid, nasjonalt og internasjonalt, om aktuelle militærjuridiske problemstillinger.

Refselse er et virkemiddel for militære sjefer med det formål å skape og opprettholde militær moral og disiplin og derigjennom fremme effektiviteten i det militære forsvar. Refselse er ikke straff, men kan likevel være et inngripende tiltak for den det gjelder og det er derfor viktig at de nødvendige krav til den refsedes rettssikkerhet, herunder en hurtig, grundig og objektiv saksbehandling, etterleves. Refselse kan ilegges for alle brudd på militære tjenesteplikter, brudd på militær skikk og orden og mindre alvorlige straffbare forhold. I tilfeller hvor det er tvil om en sak er en straffesak eller en disiplinærsak, det såkalte sporvalget, bør saken forelegges en krigsadvokat eller generaladvokaten for råd. Dette er viktig også for å ivareta hensynet til en eventuell fornærmet part i saken.

Generaladvokaten og krigsadvokatene bistår militære sjefer ved etterforskning av disiplinærsaker og fører juridisk kontroll med utøvelsen av disiplinærmyndigheten. Samtlige refselsener som ilegges i Forsvaret kontrolleres først av krigsadvokaten og deretter av generaladvokaten. Refselsene skal oversendes den respektive krigsadvokat og generaladvokaten innen de frister som er angitt i disiplinærloven kapittel 10. Denne kontrollprosessen er etter generaladvokatens syn unødig omfattende og har noen negative konsekvenser. Prosessen stammer fra en tid der det hvert år var flere tusen refselsener og krigsadvokatene ikke til daglig tjenestegjorde under generaladvokaten. Av disse grunner besluttet generaladvokaten i 2021 at refskontrollen skulle forenkles fra og med samme tidspunkt. I dag oversendes derfor refselsesordrene direkte fra krigsadvokaten til generaladvokaten dersom det ikke er merknader som krever oppfølging fra avdelingen. Dersom krigsadvokatene har innsigelser til refselsesordrene sendes saken til Forsvaret med anbefaling om endring. Forsvaret sender siden rettet refselsesordre tilbake til generaladvokaten, som gjennomfører endelig kontroll av refselsesordren.

Underrapportering har vært en negativ konsekvens av den omfattende kontrollprosessen. Rapportene har som følge av underrapportering blitt kraftig forsinket. Fra og med 2020 ble det lagt ned et betydelig arbeid i å purre på restanser og i rapporten for 2021 er det nå ikke avvik mellom antall refselsener kontrollert av krigsadvokaten og av generaladvokaten.

Generaladvokaten har kontrollert 468 refselsesordrer ilagt i 2021. Antallet er dermed på samme nivå som for 2020 (479 refselsener totalt) og er dermed fortsatt markant høyere enn antall refselsener ilagt i årene 2017-2019. Økningen i antall refselsener skyldes, for 2021 som for 2020, flere overtredelser av ordre

om bevegelsesinnskrenkninger for å hindre spredning av Covid-19. Fra å være en liten gruppe overtredelser, har «ordreunntatelser» både i 2020 og i 2021 vært den største gruppen av refsede overtredelser. I 2021 utgjør slike refselsler 36% av det totale antallet ilagte refselsler. I 2020 var det stor forskjell i bruken av disiplinærmyndigheten i henholdsvis Hæren og Sjøforsvaret, men i 2021 er denne prosentvise forskjellen betraktelig mindre. Generaladvokaten legger til grunn at denne utviklingen skyldes et godt arbeid for likhet i anvendelsen av disiplinærmyndigheten, gjennom 2021.

Disiplinærmyndigheten er og skal være et ledelsesverktøy, og skal derfor kun brukes dersom andre virkemidler anses utilstrekkelige. Samtidig er det et folkerettslig krav til en militær organisasjon at den har et disiplinærsystem. Hensyn til likhet og forutberegnelighet taler for at det grovt sett er lik terskel for hvilke forhold som ilegges refselse i Forsvaret. Både nylig og gjennom 2021 har det vært et stort fokus på uønskede seksualrelaterte handlinger i Forsvaret. Sakstypen er uensartet og kan følge ulike spor. Generaladvokaten og krigsadvokatene har hatt særlig fokus på henvendelser som gjelder seksuelle handlinger uten samtykke og har etter anmodning fra militærpolitiet, i 2021, gitt ut en veileder for behandlingen av seksualrelaterte militære disiplinærsaker, til bruk i Forsvaret.

Generaladvokaten og krigsadvokatene har et godt samarbeid med militærpolitiet. Saker som oppstår i Forsvaret, men som håndteres direkte av politiet, er ikke synlige i denne rapporten. Det betyr at det samlede bildet for disse sakstypene kan være krevende å skape. Dette gjør seg særlig gjeldende dersom en ser militærpolitiets statistikk over «seksuallovbrudd», som viser en økende tendens, sammen med herværende rapport, som viser lave tall. De ulike tallene for kategorien «seksuell handling uten samtykke» er særskilt omtalt i avsnitt 3.7.

Generaladvokaten understreker at enhver soldat eller ansatt i Forsvaret som mener seg utsatt for et straffbart forhold, står fritt til å anmelde saken til politiet, som i det sivile samfunn. Dette gjelder selv om overtredelsen ikke er for alvorlig til å refses etter disiplinærloven.

Oslo, 7. juni 2022

Sigrid Redse Johansen

2 Antall refselsler og antall straffesaker

2.1 Disiplinærsaker

2.1.1 Generelt om generaladvokatens rolle

Med hjemmel i disiplinærloven § 44 og instruks for generaladvokaten og krigsadvokatene § 9, skal generaladvokaten og krigsadvokatene bistå de militære sjefer med utøvelsen av og tilsynet med myndigheten til å refse. I forskrift til disiplinærloven punkt 176 er de militære avdelinger pålagt å sende inn alle «kontrolleksemplarer» av refselsesordrer til generaladvokaten ved utløpet av hver måned. Generaladvokaten foretar legalitetskontroll med hver refselsesordre og returnerer disse sammen med sin uttalelse til sjefene for forsvarsgrenene og til sjef for Forsvarsstaben, som igjen returnerer kontrolleksemplarene tjenestevei til vedkommende militære avdeling, med sin påskrift.

Generaladvokaten er i instruks for generaladvokaten og krigsadvokatene § 16 pålagt å føre statistikk over ilagte refselsler og militære straffesaker. Kontrolleksemplarene av refselsesordrer som sendes inn månedlig, danner grunnlaget for statistikken. En er derfor avhengig av at den månedlige innrapporteringen er rettidig og korrekt, for at statistikken skal gi et korrekt bilde av bruk av disiplinærmyndigheten i Forsvaret.

Statistikken over disiplinærsaker omfatter kun ilagte refselsler, ikke alle hendelser som vurderes refset og forhold som anmeldes til militærpolitiet. Forhold som er anmeldt til militærpolitiet fremgår av Forsvarets militærpolitiavdelings årsrapport. Generaladvokatens og krigsadvokatens rådgiving i disiplinærsaker fremgår av generaladvokatens årsrapport (tilgjengelig på www.generaladvokaten.no).

2.1.2 Kontroll av refselsesordrer

I 2020 ble det nedlagt et betydelig arbeid for å få oversikt over antall refselsesordrer de fem siste årene, og for å redusere antall refselsesordrer som ikke innrapporteres. Arbeidet har gitt resultater og vi mener at statistikken i år gir et bedre bilde av situasjonen en tidligere år, selv om det fremdeles er underrapportering.

For å gi et så korrekt bilde som mulig er det i tabellen nedenfor vist både kontrollerte refselsesordrer per i dag, tall fra tidligere årsrapporter, og antall refselsesordre som er kommet inn etter at årsrapportene var avlagt. Differansen mellom «Kontrollert GA i årsrapport» og «Kontrollert GA per dags dato» kommer som følge av at enkelte avdelinger har innrapportert tallene for perioden 2017 – 2020 etter tidspunktet for når årsrapportene ble skrevet. Differansen mellom «Kontrollert GA i årsrapport» og «Kontrollert KA i årsrapport» kommer som følge av at enkelte avdelinger her oversendt refselsene for kontroll til krigsadvokatene, men ikke til generaladvokaten før årsrapporten ble skrevet. Ideelt sett skal det ikke være differanser her.

Samsvar mellom alle tall hadde gitt uttrykk for at samtlige refselsler ilagt i perioden 2017 – 2020 var kontrollert av krigsadvokatene og generaladvokaten innenfor de frister forskriften til disiplinærloven krever.

Refselsler	2017	2018	2019	2020	2021
Kontrollert KA i årsrapport	362	411	314	470	468
Kontrollert GA i årsrapport	337	381	265	453	468
Kontrollert GA per dags dato	359	381	267	479	468
Inn etter årsrapport	22	0	2	26	0
Avvik GA/KA i årsrapport	25	30	49	17	0
Avvik i %	7 %	7 %	16 %	4 %	0 %

I denne rapporten vil historiske tall være antall refselsesordrer kontrollert av generaladvokaten.

2.1.3 Refselseshyppighet

Generaladvokatens beregning av refselseshyppighet tar utgangspunkt i antallet soldater som har fullført ordinær førstegangstjeneste. Denne beregningsmåten gir en noe høyere refselsesprosent enn det reelle tallet, da den ikke tar høyde for at mannskapsstyrken reduseres gjennom frafall av forskjellige årsaker.

Oversikten nedenfor viser en forholdsvis stabil utvikling for refselseshyppigheten i Forsvaret, til tross for en nedgang i refselseshyppigheten i 2019. I gjennomsnitt refses 5 av 100 vernepliktige som avtjener førstegangstjeneste. Dette tallet tar ikke høyde for at enkelte refses flere ganger og dessuten inkluderer dette tallet refs av befal. Dette påvirker ikke statistikken i betydelig grad da det er et fåtall som refses flere ganger og det er kun 1 av 20 som refses som er befal.

Refselser	2017	2018	2019	2020	2021
Kontrollert	359	381	267	453	468
Antall soldater som har fullført verneplikt	7387	7346	7413	7858	8206
Per 100 soldatårsverk	4,86	5,19	3,60	5,76	5,70

Det er i all hovedsak vernepliktige i førstegangstjeneste som refses. Av tabellen nedenfor går det frem at andelen befal som refses er nede på et normalt nivå etter en nedgang i 2020.

Antallet befal som refses er for øvrig så lite at det er vanskelig å trekke konklusjoner om utviklingen. Gjennomsnittet de siste fem årene er 20 refsede befal per år, og det betyr at antallet refsede befal i år ligger nesten 50 % over gjennomsnittet, samtidig er andelen lavere enn i 2018.

Personell	2017	2018	2019	2020	2021
Vernepliktige i førstegangstjeneste	343	354	248	439	439
Befal	16	27	14	14	29
Andel befal	4,46 %	7,09 %	5,24 %	3,09 %	6,62 %

Andelen refselsesordrer fordelt på forsvarsgren viser at det har vært en nedgang i refselser i Hæren og en økning i antall refselser i Sjøforsvaret. Økningen i Sjøforsvaret er stor målt i antall saker. Fordi Sjøforsvaret i fjor kun rapporterte om 18 ilagte refselser, er økningen i år på 300 %. En god del av denne økningen kan relateres til COVID-19, men selv justert for dette er det en markant økning i antallet refselser i Sjøforsvaret. Vårt inntrykk er at det har vært fokus på refselser i Sjøforsvaret det siste året, og at dette arbeidet har vært medvirkende til økt antall refselser.

Forsvarsgren	2017	2018	2019	2020	2021
Hæren	193	227	186	326	275
Sjøforsvaret	73	41	20	18	80
Luftforsvaret	55	39	17	42	56
Heimevernet	12	23	6	3	1
Fellesavdelinger	26	51	38	64	56

Tabellen viser også at antallet refselsesordrer i Heimevernet er jevnt synkende. Som vist ovenfor er det i all hovedsak de som avtjener førstegangstjeneste som refses. I Heimevernet er antallet soldater som avtjener førstegangstjeneste lavt, og de som er inne til repetisjonsøvelse er eldre og mer erfarne. Dette kan forklare at andelen refsede i Heimevernet er lav, men det kan ikke forklare hvorfor antallet refselser i Heimevernet er synkende. Noe av forklaringen kan være at COVID-19 har medført at øvelser er innstilt. Det kan også skyldes at fraværssaker ikke er refset disiplinært. I enkelte tilfeller kan det være uheldig for en senere straffeforfølgning av ugyldig fravær at gjentatte tidligere fravær ikke er refset.

I fjor valgte vi å se særskilt på refseshyppigheten i Forsvarets avdelinger på grunn av den fallende trenden i antall refselser i deler av Forsvaret. Tabellen nedenfor viser en utjevning av den grenvise refseshyppigheten.

Antall årsverk som er rekvirert av grenene til å avtjene førstegangstjeneste er som følger:

Forsvarsgren	2017	2018	2019	2020	2021
Hæren	4695	5035	5186	5109	5566
Sjøforsvaret	2008	1990	2079	2387	2352
Luftforsvaret	1797	1908	1877	1929	1968
Heimevernet			50	230	279
Fellesavdelinger			525	1066	1161

Tallene for Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret inkluderer rekvirerte soldater til Fellesavdelingene etter en fordelingsnøkkel på 50 % fra Hæren, 25% fra Sjøforsvaret og 25 % fra Luftforsvaret. Tallene for Heimevernet og Forsvarets fellesavdelinger er ikke tilgjengelige for 2017 og 2018.

Refselseshyppigheten i Forsvaret per avdeling og år er som følger:

Forsvarsgren	2017	2018	2019	2020	2021
Hæren	4,11 %	4,51 %	3,59 %	6,38 %	4,94 %
Sjøforsvaret	3,64 %	2,06 %	0,96 %	0,75 %	3,40 %
Luftforsvaret	3,06 %	2,04 %	0,91 %	2,18 %	2,85 %
Heimevernet			12,00 %	1,30 %	0,36 %
Fellesavdelinger			7,24 %	6,00 %	4,82 %

Av de to tabellene ovenfor ser vi at antallet vernepliktige er stabilt stigende. Refselseshyppigheten i Hæren er stabil på omtrent 5 %. I Sjøforsvaret var det en bratt nedadgående trend fra 2017-2020, men i fjor gjorde Sjøforsvaret en innsats som medførte at antall ilagte refselskommandoer kom tilbake på 3 %, som antagelig gjenspeiler virkeligheten bedre enn tallene for 2019 og 2020. Innsatsen som er gjort i Sjøforsvaret er god. Samtidig er det holdepunkter for å anta at det fortsatt er mørketall, i form av ilagte refselskommandoer som ikke innrapporteres til kontroll hos krigsadvokaten og generaladvokaten.

For øvrig merker vi oss at refselseshyppigheten er lav i Luftforsvaret og i Heimevernet. Dette kan komme av at det er mørketall, men det kan også komme av at refselsesmyndigheten ikke benyttes. Mørketall er uheldig, men også manglede bruk av disiplinærmyndigheten kan få negative konsekvenser. I en del av fraværssakene for Heimevernet som føres for domstolen har vi sett at tidligere fravær ikke har blitt fulgt opp disiplinært.

2.2 Straffesaker

Dommer	2017	2018	2019	2020	2021
Dommer	3	5	6	6	2

Antallet dommer i tabellen er det antall straffesaker som har endt med dom og der generaladvokaten eller krigsadvokatene, normalt en krigsadvokat, har aktorert saken eller fremmet den for tilståelsespåkømmelse. Sakene i tabellen omhandler brudd på militær straffelov og saker der minst en av tiltalepostene gjelder militær straffelov. Saker der krigsadvokatene for øvrig har støttet politiet i deres saker, fremgår ikke av denne saksoversikten, men i virksomhetsrapporten.

I 2021 har det vært ekspedert to dommer i første instans. En som gjaldt vold mot militærpolitiet (militær straffelov § 43) og en som gjaldt ulovlig fravær med unndragelseshensikt (militærnektersak). Det har i tillegg vært avsagt en dom i ankesak for lagmannsretten.

3 Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2021

3.1 Forseelsesnes art

Refselsler som er ilagt og vedtatt av refsede, skal sendes til krigsadvokaten og generaladvokaten for kontroll. Kontrollen skal sørge for at hver enkelt refselse oppfyller kravene i disiplinærloven og disiplinærreglementet (forskriften til loven). Det gjennomføres en foreløpig kontroll av krigsadvokaten. Dersom denne kontrollen ikke avdekker forhold som medfører ugyldighet oversendes saken direkte til generaladvokaten for endelig kontroll. Dersom det avdekkes forhold som medfører ugyldighet returneres saken til refsende sjef for videre behandling.

I forbindelse med generaladvokatens kontroll av refselsene føres det statistikk fordelt på seks kategorier refsbare forhold. De seks kategoriene, som er ytterligere oppløst i til sammen 32 statistikkgrupper, omfatter brudd på eller overtredelse av bestemmelser relatert til

1. Fravær
2. Alkohol
3. Våpen og ammunisjon
4. Den militære underordning
5. Militære tjenesteplikter
6. Straffeloven og militær skikk og orden

Saker som omhandler mobbing og seksuell trakassering fremgår ofte av sistnevnte kategori.

Tabellene nedenfor angir antallet refselsler ilagt på den enkelte statistikkgruppe de siste fem år, og hvor stor andel av det totale antallet refselsler statistikkgruppen utgjorde det aktuelle året. Som eksempel, med utgangspunkt i den første tabellen, ble det i 2021 registrert 12 refselsler ilagt for ulovlig fravær på inntil 2 dager, som utgjorde 3 % av det totale antallet refselsler ilagt i 2021.

Tallene i statistikken er basert på generaladvokatens kontroll av refselsene. Ikke sjelden forekommer det at refsende sjef har ilagt refselse for flere forhold i en og samme refselse, i henhold til disiplinærloven § 8 og disiplinærreglementet punkt 33–39. Generaladvokaten vil i slike tilfeller bare føre det mest alvorlige forholdet i statistikken.

3.2 Fravær

Type overtredelse	2017	2018	2019	2020	2021
Ulovlig fravær 0–2 dager	23 6 %	19 5 %	4 1 %	27 6 %	12 3 %
Ulovlig fravær 2–7 dager	6 2 %	13 3 %	6 2 %	2 0 %	1 0 %
Ulovlig fravær over 7 dager	1 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 0 %
Forsovelser og forsinkelser	3 1 %	6 2 %	0 0 %	0 0 %	3 1 %
Totalt	33 9 %	38 10 %	10 4 %	29 6 %	17 4 %

Denne statistikkgruppen omfatter de mindre alvorlige fraværssakene. De mest alvorlige fraværssakene straffeforfølges som brudd på militær straffelov §§ 34 og 35.

Andelen fraværssaker er relativt stabilt med en svak nedadgående trend de siste fem årene. I militærpolitiets rapport er imidlertid antall saker som gjelder ulovlig fravær under 7 dager gått opp i 2021 (til 56 saker). Forskjellen i antall registrerte refselsaker og antall registrerte saker kan tyde på at enkelte fraværssaker ikke følges opp videre som disiplinærsak.

3.3 Alkohol

Type overtredelse	2017	2018	2019	2020	2021
Beruselse på militært område	15 4 %	16 4 %	8 3 %	9 2 %	15 3 %
Beruselse i tjenesten	10 3 %	2 1 %	5 2 %	7 7 %	3 7 %
Beruselse på offentlig sted	9 3 %	10 3 %	4 1 %	4 1 %	3 1 %
Alkoholpåvirkning- og inntak på militært område	10 3 %	31 8 %	26 10 %	77 17 %	66 14 %
Oppbevaring av alkohol	24 7 %	3 1 %	8 3 %	11 2 %	11 2 %
Totalt	68 19 %	62 16 %	51 19 %	108 24 %	98 21 %

I denne statistikkgruppen føres de refselsaker som er hjemlet i en bestemmelse som omhandler bruk, besittelse eller oppbevaring av alkohol direkte. Antallet disiplinærsaker der alkohol er en medvirkende årsak til at mistenkte begår andre lovbrudd, kan være høyere.

Pliktmessig avhold i Forsvaret hjemlet i forsvarsloven § 62 er ikke straffbar, kun refsbar. Omfanget av pliktavholdet er nærmere regulert i forsvarstilsatteforskriften og vernepliktsforskriften. Synlig beruselse i tjenesten eller i uniform er straffbar etter militær straffelov § 72, og kan refses. En rekke rusovertridelser kunne også refses med hjemmel i Rusmiddelbestemmelsen som var Forsvarets interne regelverk. Denne bestemmelsen ble opphevet 15. oktober 2021. Både i 2020 og 2021 ble det ilagt mange refselsener for alkoholpåvirkning, eller inntak av alkohol, på militært område sammenlignet med de foregående år. I fjorårets rapport ble det høye antallet slike overtridelser delvis forklart med at det hadde vært mer tid i leir som følge av koronapandemien. Tilsvarende forklaring gjør seg gjeldende også for 2021. Også av militærpolitiets årsrapport fremgår et økende antall overtridelser av forbudet mot inntak av alkohol (for vernepliktige) på militært område.

I utgangspunktet kan det refses for mindre alvorlige overtridelser av narkotika- og dopinglovgivningen, men hittil er det ikke registrert ilagt slike refselsener.

3.4 Våpen og ammunisjon

Type overtridelse	2017	2018	2019	2020	2021
Vådeskudd	60 17 %	56 15 %	46 17 %	35 8 %	24 5 %
Ulovlig oppbevaring	7 2 %	6 2 %	0 0 %	0 0 %	4 1 %
Andre	4 1 %	2 1 %	2 1 %	0 0 %	7 1 %
Totalt	71 20 %	64 17 %	48 18 %	35 8 %	35 7 %

Antall vådeskudd er merkbart redusert de siste årene. Nedgangen i fjor ble forklart med redusert aktivitet i Forsvaret, som følge av koronapandemien. Tilsvarende forklaring gjør seg gjeldende også for 2021. En rekke vådeskudd skjer ved øvingsaktivitet, og redusert øvingsaktivitet i Forsvaret vil derfor kunne påvirke antall refselsener som ilegges.

Statistikkgruppen for andre våpenrelaterte forseelser omfatter ulovlig bruk av våpen, for eksempel i form av uaktsomt brudd på våpenreglene, som ikke kvalifiserer til et mer alvorlig forhold.

3.5 Den militære underordning

Type overtredelse	2017	2018	2019	2020	2021
Ordrenekt	7 2 %	2 1 %	2 1 %	6 1 %	0 0 %
Ordreunntatelse	7 2 %	11 3 %	12 4 %	129 28 %	160 34 %
Løgnaktighet	1 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Vold/trusler mot MP eller foresatte	1 0 %	2 1 %	1 0 %	0 0 %	0 0 %
Respektstridig opptreden	11 3 %	5 1 %	1 0 %	4 1 %	8 2 %
Totalt	27 8 %	20 5 %	16 6 %	139 31 %	168 36 %

Overtredelser mot den militære underordning gjelder brudd på ulike regler som skal beskytte respekten for den militære kommandomyndighet. Denne gruppen refselsler har normalt vært en marginal gruppe. Gruppens gjennomsnittlige andel av ilagte refselsler har normalt vært mellom 5 – 10 %. I 2020 utgjorde denne gruppen 31 % og i 2021 økte den ytterligere til 36 % av de ilagte refselsene. Økningen kan forklares med en økning i ordreunntatelser som følge av brudd på ordrer gitt for å redusere smitterisikoen av Covid-19. Ordrene er gitt med hjemmel i forsvarsloven § 20 og har fastsatt bevegelsesinnskrenkninger og alkoholforbud.

3.6 Militære tjenesteplikter

Type overtredelse	2017	2018	2019	2020	2021
Tjenesteforsømmelse	35 10 %	44 12 %	24 9 %	23 5 %	29 6 %
Tjenesteunntatelse	2 1 %	7 2 %	8 3 %	3 1 %	1 0 %
Forsømmelse som fyringsvakt	20 6 %	8 2 %	9 3 %	7 2 %	11 2 %
Vaktforsømmelse	23 6 %	18 5 %	6 2 %	13 3 %	11 2 %
Totalt	80 22 %	77 20 %	47 18 %	46 10 %	52 11 %

Tjenesteforsømmelse og tjenesteunntatelse omhandler brudd på militære tjenesteplikter som ikke er spesifisert i andre statistikkgrupper. Blant annet vil ulovlig innpassering til militært område, for eksempel over leirgjerdet, noteres som en tjenesteforsømmelse i statistikken. Tjenesteunntatelse foreligger når tjenesten er mangelfullt utført.

Trenden siste fem år er synkende, selv om det er en liten økning fra i fjor til i år.

3.7 Straffeloven og militær skikk og orden

Type overtredelse	2017	2018	2019	2020	2021
Brudd på militær skikk og orden	28 8 %	31 8 %	26 10 %	23 5 %	42 9 %
Seksuell handling med samtykke	21 6 %	35 9 %	26 10 %	44 10 %	9 2 %
Mobbing og trakassering	0 0 %	3 1 %	8 3 %	1 0 %	11 2 %
Seksuell handling uten samtykke	3 1 %	9 2 %	4 1 %	5 1 %	6 1 %
Kroppskrenkelse	8 2 %	11 3 %	3 1 %	5 1 %	6 1 %
Trafikkrelaterte overtredelser	9 3 %	12 3 %	9 3 %	5 1 %	7 1 %
Skadeverk	5 1 %	6 2 %	12 4 %	6 1 %	12 3 %
Tyveri	3 1 %	1 0 %	6 2 %	4 1 %	4 1 %
Bedrageri	1 0 %	4 1 %	0 0 %	0 0 %	1 0 %
Underslag	0 0,0 %	3 0,8 %	0 0,0 %	2 0,4 %	0 0,0 %
Andre forhold	2 1 %	5 1 %	1 0 %	1 0 %	0 0 %
Totalt	80 22 %	120 31 %	95 36 %	96 21 %	98 21 %

Denne gruppen består av flere forskjellige overtredelser. De historisk sett største er kategoriene «Militær skikk og orden» og «Seksuell handling med samtykke». Dette er kategorier av handlinger som i utgangspunktet er lovlige handlinger, men som er refsbare på grunn av særegne militære forhold. De øvrige underkategoriene er straffebestemmelser i den alminnelige straffeloven, som kan sanksjoneres disiplinært der forholdet ikke er så alvorlig at det kvalifiserer til straff.

Generaladvokaten har oppfordret til å bruke spesifikke straffebestemmelser og tjenesteplikter der dette er mulig, fremfor å benytte den mer uspesifikke kategorien «Militær skikk og orden». Til tross for dette er det i år en markant økning i andel av refselsener som følge av brudd på militær skikk og orden. Økningen kan hovedsakelig tilskrives 22 refselsener ilagt i Luftforsvaret.

I 2020 var det økning i antall refselsesordrer som følge av frivillig seksuell handling. I 2021 er antall slike refselsener imidlertid merkbart redusert. Generaladvokaten legger til grunn at årsaken er sammensatt, og ikke

nødvendigvis skyldes at aktiviteten har avtatt i Forsvaret. Militærpolitiets statistikk (over kategoriene «militær skikk og orden» og «tjenesteforsømmelse») tyder heller ikke på at aktiviteten har avtatt. Dersom seksuelle handlinger eller seksuell omgang er til sjenanse for andre kan handlingene være brudd på militær skikk og orden. Dessuten kan frivillige seksuelle handlinger være refsbart dersom handlingene uttrykkelig er forbudt i militært regelverk. Dette er for eksempel gjort i Sjef Hærens retningslinjer for opptreden mellom Hærens personell, der blant annet seksuell omgang mellom vernepliktige og mellom vernepliktige og befal, er forbudt.

Kategorien «seksuell handling uten samtykke» ligger prosentvis likt som foregående år, og utgjør 6 saker. I militærpolitiets rapport er det imidlertid verdt å merke seg at denne kategorien har økt (til 20 saker i 2021), og at det totale antall registrerte «seksuallovbrudd» hos militærpolitiet utgjør 64 saker. Ulikheten i antall mellom tallet i herværende rapport og militærpolitiets rapport skyldes flere forhold. Alvorlige seksuallovbrudd som oppstår i Forsvaret skal ikke håndteres disiplinært, men som straffesak, av politiet. Disse vil derfor ikke synes i herværende rapport. På den annen side kan det oppstå saker som verken ender som straffesak, eller som disiplinærsak. Selv om antall ilagte refselsler i denne kategorien er lavt, er det registrert et ikke ubetydelig antall henvendelser i saker som gjelder seksuallovbrudd. Blant annet er det registrert om lag 50 henvendelser som er ansett som seksualrelaterte uønskede forhold, i Generaladvokatembetets journal for henvendelser på e-post og telefon. Herunder er det notert ca. 10 henvendelser som gjelder mistanke om, eller anmeldelse for, voldtekt. Ytterligere ca. 12 henvendelser gjelder seksuell handling uten samtykke eller seksuelt krenkende atferd. Med bakgrunn i økt antall henvendelser fra Forsvarets militære sjefer med disiplinærmyndighet og fra militærpolitiet, om håndteringen av seksualrelaterte saker som oppstår i Forsvaret, ga generaladvokaten i 2021 ut en veileder om behandlingen av seksualrelaterte militære disiplinærsaker. Veilederen er tilgjengelig her:

<https://www.generaladvokaten.no/uploads/yCHMSyld/Generaladvokatensveiledningihndteringavseksualrelatertesaker.Desember2021.pdf>

4 Refselsesmidlene

Refselsesmiddel	2017	2018	2019	2020	2021
Arrest	9 3 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Bot med subsidiær arrest	291 81 %	345 91 %	240 90 %	410 91 %	398 85 %
Frihetsinnskrenkning	28 8 %	15 4 %	8 3 %	13 3 %	15 3 %
Irettesettelse	31 9 %	21 6 %	19 7 %	30 7 %	55 12 %
Totalt	337 94 %	381 100 %	265 99 %	453 100 %	468 100 %

Forsvarssjefen har suspendert bruken av arrest som refselsesmiddel i fredstid, med virkning fra 1. januar 2018. I praksis betyr det at bot er eneste refselsesmiddel. Frihetsinnskrenkning brukes sjelden, og det er generaladvokatens inntrykk at dette refselsesmiddelet stort sett brukes i fraværssaker og der en bot ikke har individualpreventiv virkning.

Det har vært en økning i irettesettelser de siste to årene. Vi har ved flere anledninger sett at bruken av irettesettelse ofte er begrunnet med at soldatene har vært i et meget strengt smittevernsregime og at overtredelsen har en tilknytning til dette regimet. Økningen synes følgelig å være knyttet til Covid-19.

5 Klagesaker

Klager	2017	2018	2019	2020	2021
Antall til førsteinstans	13 4 %	22 6 %	9 3 %	10 2 %	0 0 %
Antall til klagenemnda	0 0 %	4 1 %	0 0 %	1 0 %	0 0 %

Den som ilegges refselse kan påklage refselsen. Først skal klagen rettes til den sjef som har ilagt refselsen. Dersom denne sjefen står ved refselsen, sendes saken til første klageinstans, som er refsende sjefs nærmeste sjef i stilling tillagt grad oberst/kommandør eller høyere. Første klageinstans har plikt til å innhente råd fra krigsadvokaten, og dersom krigsadvokaten allerede har uttalt seg i saken, skal klageinstansen innhente råd fra generaladvokaten. Skulle også første klageinstans opprettholde refselsen, kan refsede klage videre til Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret. Bli det heller ikke medhold i klagenemnda, kan refsede saksøke staten for de alminnelige domstolene.

Antallet klagesaker er stabilt lavt de siste fem årene, og andelen er synkende. Generaladvokaten antar at det lave antallet klager skyldes utstrakt bruk av krigsadvokatene som rådgivere til disiplinærmyndigheten i enkeltsaker, og at militære sjefer kun bruker refs som ledelsesverktøy der det er klart at refs kan ilegges og der alternative sanksjonsmidler har vært utprøvd.

6 Oppsummering

På samme måte som i 2020 har 2021 et merkbart fotavtrykk etter Covid-19. 36 % av refselsene knytter seg til ordreunntattelsessaker direkte koblet til Covid-19. Enkelte andre endringer i 2021 er likevel påfallende uten at de kan knyttes direkte til Covid-19, men de fleste endringene kan indirekte kobles til Covid-19. Antallet vådeskudd er for eksempel i fjor redusert til en tredjedel av hva det var i 2017. Årsaken kan være at det har vært mindre øvelser i Forsvaret og at det av den grunn er skutt færre skudd enn tidligere år.

Antall alkoholovertrедelser er tilnærmet like høyt som i fjor og er dobbelt så høyt som foregående (Covid-19-frie) år.

Antall refselsesordrer som følge av seksualrelatert uønsket atferd er lavt, samtidig som den reelle utfordringen med å håndtere denne sakstypen oppleves å være følbart.